

ЦРНОГОРКА.

ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

БРОЈ 3.

ЦЕТИЊЕ 26. ЈУЛИЈА 1871.

ГОД. I.

Цена Гору...

Црна Гора — сиво стјење,
Црногорци соколови —
Што падосте на крш овн,
На ту врлет и камење —
Те крвави живот свој
За слободу пјере чисте
Сваком јаду изложисте,
Примте братски поздрав мој!

Док се други разбјегосмо
С црним срцем у свјет бјели,
Робовасмо и текосмо,
Ви остасте лави смјели
На студени овн кам —
Оста витез Црногорац
За сав народ једин борац
Оста да се бори сав.

Бористе сте браћо дивни,
Пет вјекова дивно смјело,
Мученички и витешки
И њезинито и весело —
Бористе се с муком тешком —
Бористе се с тврдом стјеном —
Са невољом са витешком
С небом земљом и временом —
Бористе се саморани
Вјековима са душмани
Бористе се...

Ја се дивим борби вашој —
Вашој вољи у невољи,
Вашем срцу у покољи
И у миру трпњи вашој,
Диви вам се цно свјет —
Диве вам се браћа ваша,
Диви вам се пјесма паша,
Диви вам се душман клет!

Још вас један чека бој —
Бој потоњи за „Србију
Од Адрије до Балкана.“
Али браћа тад несмију
Оставити саморана
Црногорца витешкога —
Не — тако ми живог Бога...
Ти ћеш напред своје роду
За јединство и слободу
А за тобом вас род твој!

А кад борба једном стане
И побједи дан осване...
Ти ћеш тада славни роде
За слободу стари борце
Осветниче Црногорче
У заладку од слободе
Отачбине славе твоје
Одмарати груди своје...?

Владислав

Са равнига мора у влетну Црну Гору.

(Путопис.)
(Наставак.)

Мало сам се задржавао у Котору. Осјећање, које ми је оживљавало срце, вукао ме је у Црну Гору, да је што прије видим, да јој се поклоним, и на њезинијем стијснама Богу помолим и њему великом благодарим на милости, што учини да видим ову једину слободну земљу српску. С тога сам врло површио и прегледао Котор. Оставио сам, кад се вратих, да видим

све, што је вриједно, да се види, зна и памти.

15. Маја у саму зору испратио ме је један пријатељ на црногорски пазар. Ту ме је чекао један Бокељ, који ће ме пратити и један наредан коњ, на којем ћу јахати.

— Видите ли ону страну? запита ме пријатељ, и показа ми једну високу, стрну планину пред нама, уз коју се вијугаше пут, и којем једва могах крај догледати. Онуда ће те вићи: али ону бијелу пругу што видите са свијем горе, оно још није крај пута, него он само замиче десно, па се пружа опет уз овакви исти вис, који се из ове дубине не може виђети.

Слушах га и гледах необичну висину преданног и само се насмијеш. И он ћутах, а задовољан осмијех, који се у њему разви на лицу јасно ми говораше: вјерујем да ти се чини страшно!

Опростих се с пријатељем и сједох на коња. Пређох кратку равницу которску у часу и по-бох полако оним безкрајнијем путем уз високу планину.

Дуго сам јахао овим необичнијем путем, који се као змија виругајући пружао у висину. Са мојијем пратиоцем пијесам ништа разговарао. Заборавио сам и да иде поред мене. Толико сам био занешен мислима гледајући око себе страхоту, лепоту, необичност, величанственост — све крајности у природи, а све у једној слици, која се не може јединијем писмом означити.

На једноме савијутку пута, пошто сам се већ високо успео, стао сам, да ми се коњ издуха, а ја међутим да још један пут погледим ону страну, коју сам већ прешао. Какав приказ! Далеко податном лежи Котор; високе куће смешале ми се, и изгледају ми сабијене у једну гомилицу као поплашено стадо оваца. Као да се боје намршћенога Довћена и другијех високих брегова, који га окружавају, да га јединијем тресом без трага затрпеју. Поред њега блиста се тихи залив као да је свод од испопљена сребра, а тамо даље и преко брегова с противне стране разлико се море и небо, недегледно. Слика најсликијера уображена није ни најлонија копија овога недостижнога дјела светлогује природе.

Дуго се пијесам могао одвојити од овога дивног изгледа, и још би дуго стајао и гледао ћутајући и само осјећајући више него никада, да ме испробуди из тога заноса мој пратиоц са питањем:

— Хоћемо ли, господине?

— Хајдемо, рекох и управих коња даље све једнако на више.

Непотраја још дуго и Котор са својом млаом равницом и тихијем заливом изгубих из вида. Бјеше ми њекако жао, као да сам њешто изгубио. Но у толико могох сада с већом напном разгледати осталу околину. И у томе, идући све даље опазих с лијеве стране баш поред самога пута ужасну провалију, коју са-стављају три висока бријега, све од гола, опитра стијења. Нагнух се над њом и њешто цалк на језу прођеми кроз сво тијело. Но још ми немишље бјеше када опазих на једноме од тихих брегова једно пастирче ће чува њеколико коза. И нехотице прође ме мисао: „када би се јадник њешто обљузнуо...“ и у

исти час рекох у себи: „сачувај га Боже!“

Мој пратиоц као да је пријетио шта премишља, на сам, и неупитан, исприча ми како се недавно једно момче на томе мјесту стропостало са оне висине у провалију тако, да му ни сва парчад нијесу могли искунити.

Ово ме је тако дирнуло, да би можда са свијем помућен даље путовао, да неосјетних међутијем под собом много опаснији пут.

— Казићеш ми, кад пређемо границу, рекох мојем пратиоцу, јер овај пут, по којем смо ишли бјеше аустријски.

— Ево је пређемо сада,“ одговори ми ћутљиви Бокељ.

„Дакле сво је у Црну Гору! узвикнух радосно и срце ми обузе оно ријетко а силно осјећање, које се појављује у човјеку, кад дочека, види или добије оно, што је одавно и најватреније желио. Све ступке осјећања осјетно сам ја, од како сам кренуо у Црну Гору. Још док сам дома био и о Црној Гори мислио, био сам одушевљенији него ико. Када сам се већ на пут — у Црну Гору — кренуо, радости којој могао је сваки завијети. А када сам ушао у залив и стао на земљу наше лијене Боке, ја сам сумњао да може когод задовољнији и весељичи бити, па и о себи самоме, да ћу моћи вишу радост осјетити. Та Бока ми се у чини као и сама Црна Гора, ја нијесам увијо та два облика разпознати и одвојити, јер их је и Бог е једној вољом у истом разположењу и у истом часу морао створити. На ипак када се виђех на светој земљи слободе српске, мојем безијер-ном осјећању не нађох разра.“

Ко хоће да војми величанство и моћ силне природе, тај треба да види Црну Гору. Докле ти год поглед ока достиже ништа не видиш до високијех брегова, који се испрошљали један другом на леђа, и то све брегове од сама и студена, нага и опитра камена. Ивеђе се подижу у непојмљивој тијелости као саливени, а неђе су стијене страховито изломљене и запретране. Или страховити гњев бојжи, или његова милостива воља, да даде свијету слику своје све-могућности а храброме Црногорцу град, који се противи свакојој сили — једно или друго створило је Црну Гору. Идући полако тежијем, неравнијем, каменитијем путем, гледао сам небо и земљу — т. ј. стијења црногорско. И у зраку не виђех оних ситијих птица пјевачица, које ме поздрављаху на путу по Србији, Војводини и другијем птолијем крајевима српскијем. Мјесто њихове pjesме чух кад кад хралаво гравале тичурна са које главце или из којег жбућина.

Тако исто невидни око себе ни равнијех поља са богатијем усјевиња као у другијех земљама нашијема, које се по природном положају, њепоти и богатству могу бројати у прве на нашој страни свијета. Све што видиш само је камен, окићен вјестинице дрвима жбулићима и тек ћеш по њеке раштркане стазиче земље виђети међу кршевима, које Пригорац, мученик свога живота и слободе народне обрадио и засијао.

И зачуђен раскошношћу природе са стијенала, које је овђе нагомилао, и узмућен тврдоћом њезином у плодности, коју је овђе ускратила, и опет одушевљен са цијелом сликом, коју сам видно и јуначкијем животом овога народа, који ми је од малена познат, уз-

вибух сам са усквићем; Придорче, блага немаш, којега други у изобиљу имају, земље немаш, која код другијех вуста лежи, новијех установа немаш, којијема се многе државе разумењем и злоупотребама упропашћују, али имаш велико срце за браћу своју, имаш дивску снагу против невоље своје, имаш невиђено јунаштво против непријатеља својијех, — имаш што мало ко има — имаш слободу своју, па си срећан!...

Са оваквијем мислима и у разгледању кршевите околине, дошго сам у прво мјесто послије Котора, које се зове Његуши.

(Наставиће се.)

Камо сте нагли?

Камо сте нагли врагови црни,
Слободе наше звјерови љути;
Османи бјесни, — Мађари горди —
Куд ће те даље тирани врнути?...
Стан' те, о змије! Србин је жив,
Душанов Бог још је њему жив!

Јесте, Српству јоште Бог правде живи,
И види грозне невоље наше;
Пуштинске муње, громове с' неба,
Заробиће главе охолое ваше;
Ахил је Србину, витез — лав јак,
Срести ће ланце, скрит ће вас мрак.

Доста сте до сад измети људства,
Бједу над браћу гњавили, трли;
Двадесет сити истичу веће —
Куд ћете даље грабљиви црн!
Срб је пред вама — огњени змај,
Камо сте нагли — ту вама је крај!

У Котору из „Јединства.“

Ристо Милк.

НЕСРЕТНИЦА.

Приповијетка од Ивана Тургењева.

(Наставиће се.)

V.

Чудан човек! рекох Фустову, који је међутиме сјео за дјеларску клуцницу. Је ли он зблија странац? Говори врло добро руски.

— Јесте, странац је, али живи у Русији већ тридесет година. Можда још г. 1802. довео га је какав кнез са свога изоземнога пута... као секретара... или боље рећи као послужитеља. Руски говори доста врло добро. По такви су сви порусени Њемци.

— На зар он није Чех?

— Не знам, можда је. Са својом женом говори њемачки.

— А што се он назива „ветераном од г. 1294.“ Да није био у војсци?

— Не. Кад је Москва горела изгубио је све имање своје... То му је била сва служба.

— А што је остао у Москви?

— Ко зна? рече Фустов окрећајући то-чак. Чуо сам, да је био шпацин наше владе. Ко ће то знати, по толико је истина, да му је влада наклонила сву штету.

— Он носи униформу; дакле служи?

— Јест, служи. Он је учитељ у једној кадетској школи и има титулу „тајни савјетник.“

— А шта му је жена?

— Овдашња Њемкица, кћи једнога кобасничара... или месара.

— И ти га чешић походаш.

— Јест.

— Проводиш ли добро код њега?

— Доста добро.

— Имаш ћецу.

— Има, од садање жене троје, а од преташње једнога сина и једну ћер.

— Колико има година пејстарија ња?

— Око 25.

Учини ми се, као да Фустов живље окретах точак.

— Је ли лијепа?

— Како коме. Може се допасти, честито ђевојче.

„Аха!“ помисли у себи. Фустов настави свој посао и неодговарахте ми више.

„Морам се упознати,“ одлучих у себи.

VI.

Послије њеколико дана једнога вечера походих Рача. Он је живио у једној кући, која је била опасана великом авлијом и баштом. Он нам изиђе на сусрет са обичнијем смијехом и уведе нас у гостинску камару и представи нас својој жени Елеонори Карповној. Она је можда била њекада лијена, но сада је била само чиста жена, као што јој се и у кући могло одмах видети. Ту бјеху и ђеца њихова. Наличисти сви матери: нос угнут, усне велике, дебеле, очи са свијеј мале.

— То је моја гарда! рече Рач, тапшући својом тешком ђецу по глави. — Коља, Оља, Сашка и Манка! Овај има осам, онај седам, овај четири, а ова двије године. Као што видите, дао их је бог доста. Шта велики Елеонора Карловна?

— Ви говорите увијек тако просто, одговори Елеонора и окрене се на другу страну.

— И све им је права руска имена дана. Видићете, она ће их још и у православној цркви покрести. Она вах је права Словенка и ако је пореклом Ђемлица. Елеонора Карповна, јесте ли ви Словенка?

Елеонора се наљути.

— Ја сам тајна савјетницковица, то сам ја! Сљедователно ја сам руска госпођа, и све, што ће те рећи...

— Како она љуби Русију, доста дивно! прекиде је Иван Дамјановић. Ха — ха — ха! смијаше се Рач, да се сва земља тресла.

— На шта је онда? — прихвати Елеонора Карповна; да богме да љуби Русију; а и ће би на другом мјесту и могла добити племићску титулу?

Сада су и моја ђеца племићи! Коља, сједи мршна с ногама!

Рач махну руком на њу.

— Уири се моја сугатини Сулбеко! Но ће је племенити виктор? Тумара! Биће враг с њим.

— Ја не могу заповједати Биктору. Иване Дамјановићу ви знате! прогунђе Елеонора Карповна.

Погледах Фустова, неби ли на њему познао, шта га нагна, да се с таквијем људима позна... но у тај мах уђе једно високо, вите ђевојче у црној хаљини — она најстарија ћи г. Рача, коју је Фустов помињао... Сад сам одмах знао, зашто је долазио.

VII.

Шекспир мислим, говори на једноме мјесту о „бијеломе голубу међу црнијем свраком.“ Такав је утисак учинила на мене и та ђевојка. Она није ни у чему њима наликла, шта више изгледаше као да се и она сама чудила, како је у такво друштво доспјела. Сви чланови Рачове породице бјеху свакидањи, обични здрави људи, али на њекоме лијепоме но већ увеломе лицу огледаше се туга, понос и унутрашњи бол. Они бу били прости, сурови у своје понашању, а на против њена племенитост показиваше њеки болни немир: На њој не бјеше ништа њемачкога и прије би рекао да је јунакиња. Тавна, црна и густа коса, упале црне такође тавне али опет врло лијепе очи, мало изупучено чело, орловски нос, блаједоћа и њеки бол што се савијаше на ма мало упалијем образима, љепота у цијеломе створу... то ме све не би толико изненадило у Италији али у Москви ме је јако зачудило. Кад је ушла у одају, устао сам. Она нас погледа брзо све редом, па онда спусти своје црне трепавице и сјелне код прозора „као Таћана.“ Погледах Фустова, но он ми окрену леђа у тај мах и узе шољу кафе од Елеоноре Карповне. И ипак ми се учини као да је та ђевојка допијела собом у одају лаки повјетарац физичне хладноће... „Права мраморна штатуја!“ То је био утисак на мене.

VIII.

— Петре Газриловићу! проговори Рач окренув се мени: — допустите да вам представим моју... мога... мој „број ирви,“ ха, ха, ха! Сузана Ивановна!

Ја се поклоним ћутећи и помислим: дакле ни име јој није као у њи: Сузана се подиже мало, али се не насљезни нићи отпусти склопљене руке.

(Наставиће се.)